

Vášnivý pacifista Johannes Mario Simmel

Rakouský romanopisec Johannes Mario Simmel byl opakovaně označován za autora kýčovitého, zprofanovaného, za hledače laciných zápletek a druhořadého kumštýře, řemeslníka pera. Z mého hlediska ale: chvála takovým řemeslníkům. Chvála těm, kteří pod blyštivé pozlátko svých knih obratně vsunou silné humanistické, protiválečné a sociální myšlenky.

7. dubna by oslavil pětadevadesáté narozeniny. Osobně jsem ho znala deset let, byla jsem s ním v kontaktu až do jeho skonu v sanatoriu ve švýcarském Zugu. V závěru života ochrnul na pravou ruku, přesto zdatně psal levou, duševně byl naprosto svěží, plánoval další knihy, zajímal se o literární novinky. Nikdy se nevzdal starého psacího stroje, který byl jeho oblíbeným artefaktem, počítačem nepřivyknul.

Budu upřímná – měla jsem ho ráda, moje vzpomínka tedy nebude a ani nechce být objektivní. Mohu analyzovat jeho literární postupy, podrobit kritice stavbu jeho románů, občasný evidentní spěch při dokončování díla před odevzdáním nakladateli. To činit nebudu. Chci připomenout něco jiného – jeho lásku k životu i literatuře, vztah k naší zemi, odborné studie z oblasti lingvistiky, které jsou prakticky neznámé. Předem se omlouvám za jakousi nesourodost vzpomínek, mozek má zvláštní vlastnost selekce jednotlivých útržků toho, co jsme prožili, najednou vás ale vzpomínky zaplaví jako přivala a prsty je nestačíte zachytit na klávesnici.

Do řady svých knih zasadil v epizodních příbězích české postavy. Málokterý čtenář věděl, že mluví částečně česky, základy naší mateřštiny pochytil od české chůvy a hospodyně, k níž měl po celý život vřelý vztah a zpodobnil ji v některých ze svých příběhů (např. v románu Aféra Niny B. vystupuje jakožto laskavá, dobrosrdečná a pracovitá staříčká hospodyně Míla Blehová z pražské Malé Strany). Miloval Smetanovu Vltavu a české lidové písničky hrané na akordeonu. V oblíbeně měl českou kuchyni, především domácí moučníky a české pivo. Čechoslováky považoval za blízký národ a upřímně ho těšil zájem našich čtenářů. Několikrát navštívil Prahu, Brno, České Budějovice.

Netajil se tím, že píše podle předem připraveného schématu, v jeho románech nechyběla velká láska, velké dobrodružství, velká nenávisť, velké výhry i prohry. Byl gentlemanem ve vztahu k ženám, milovníkem klasické literatury a komorní hudby. Jezdívala jsem k jezeru Lago Maggiore z italské strany, na opačné, švýcarské, straně jezera míval vilu a velice tuto oblast miloval. Mnohokrát popisoval ve svých románech zdejší malebnou krajinu, obdivoval krásu hortenzií a mandlovníků, které pěstoval (viz např. román Muž, který maloval mandlovníky). Vážil si novinářů a novinářské dřiny, protože ho léta živila, začínal jako redaktor deníku Welt am Abend, později působil např. jako reportér magazínu Quick cestující po Evropě a USA.

Narodil se ve Vídni, dětství prožil v Rakousku a Velké Británii. Otec Walter byl židovského původu, působil jako chemik, matka pracovala jako redaktorka a lektorka filmové společnosti Wien Film. Otcí se podařilo uprchnout před židovskými pogromy do Londýna (zemřel v lednu 1945, ještě před koncem války), prakticky všichni příbuzní z otcovy strany zahynuli v plynových komorách koncentračních táborů. Motiv násilné smrti, odporu proti nacismu, až hysterická touha po míru a vzájemné mezilidské lásce a všeobjímajícím dobru se opakovaly ve všech jeho dílech, od fejetonů po romány.

Johannes vystudoval ve Vídni chemii a během války působil ve výzkumném oddělení továrny Kapsch. Po válce pracoval pro americkou vládu jako tlumočnick v americké okupační zóně v Rakousku, začal publikovat, mj. jazykové studie na téma významu interpretace literárního textu pro výuku překladatelství, básnické a překladatelské sémantiky, historické a komparativní lingvistiky germánských jazyků atd. Jako beletrista debutoval v r. 1947 souborem povídek *Setkání v mlze*.

Od 50. let žil v Bavorsku, později se přestěhoval do Švýcarska, protože podle svých slov v Německu i Rakousku stále cítil doutnající projevy nacismu. Po celý život ho pravděpodobně pronásledoval strach z možných opakujících se protizidovských tažení a nikdy se nesmířil se zavražděním svých blízkých za 2. světové války, z toho snad vyplýval jeho až vášnivý pacifismus.

Byl členem rakouského a německého PEN klubu, mezi významná ocenění patří např. Rakouský čestný kříž vědy a umění I. třídy, Cena Hermanna Kestena (*Kesten byl prezidentem západoněmeckého PEN klubu v letech 1971 až 76 a jeho cena je v Německu za významné literární počiny udělována od r. 85 – pozn. red.*), státní ocenění za zásluhy o Rakousko a Spolkovou republiku Německo, za humanistické poslání svých knih obdržel prestižní literární cenu Award of Excellence udělovanou Society of Writers v New Yorku.

Mezi jeho oblíbené autory patřili William Somerset Maugham a Thornton Wilder (oba překládal do němčiny). Říkával s nadsázkou, že si v životě prožil tolik, že má strach jen z jednoho – že po smrti ještě něco následuje a bude se muset ve svých životních polízanicích a kotrmelcích potáčet znovu. Domnívám se, že ač se prezentoval jako ateista, byl ve skutečnosti hluboce věřícím člověkem, se silným sociálním cítěním. Opakovaně používal ve svých románech tentýž reálný motiv příběhu své známé, staré paní, která si celá léta střádá peníze na útulný pokojík v domově pro seniory zvaném „Louisino návrší“. Žádný pokoj ale není volný, dostane tedy radu rok vyčkat. Příští rok už si ale cenu pokoje vinou inflace dovolit nemůže. A rok od roku se cena zvyšuje, takže si jej už nikdy nekoupí. Ve skutečnosti této ženě pokoj zakoupil, dožila tak v pohodlí útulného penzionu. Nemalé částky ze svých příjmů, zvláště v době, kdy žil sám v sanatoriu, věnoval na charitativní účely. A nečinil to proto, aby dělal na veřejnosti velká gesta, dary posílal často anonymně.

Občas ve svých knihách parodoval sám sebe, jména některých postav byla přesmyčkou či jinou obdobou jeho vlastního jména. Kritika mu vyčítala stále se opakující schémata jednotlivých děl a nazývala ho „simmelovskou továrnou na bestsellery“. Domnívám se, že tomu postupně přivykl a považoval negativní kritiku za nic více než vynikající reklamu. Prvořadě pro něj bylo mínění čtenáře. Zpětně jsem toho názoru, že k určitým myšlenkám se upínal tak hluboce, že je opakovaně podvědomě vkládal do svých románů a povídek, příběhem v tu chvíli žil a zdánlivě mechanicky stavěné zápletky vycházely z jeho vnitřních pocitů a vzpomínek, bez toho, že by byly podmíněny chladným kalkulem.

Nikdy nepřestal být romantikem v pravém slova smyslu. Byl třikrát ženatý. Jeho poslední žena zemřela na onkologické onemocnění, později se v románech k tomuto prostředí vracel. Znovu se již neoženil, ztrátu manželky těžce nesl. V mladších letech býval prý milovníkem života, dobrého vína, krásných žen, u nás bychom řekli „furiátem“. Byl ale i nesmírně poctivým řemeslníkem z tzv. staré školy, jedním z těch autorů, kteří si ještě psali pečlivě rukopisné náčrty, prováděli rozsáhlé rešerše tématu, nespočetné přepisy textů, a věřili v to, že dobrá kniha se vždy prosadí. Trochu opomíjený byl jako dramatik, přitom napsal několik divadelních her ověřených prestižními tituly. V češtině vydala DILIA jen jedinou hru „Spolužák“ („Der Schulfreund“) v 50. letech.

Všechny jeho knihy i hry byly v německých zemích zfilmované, po celém světě se jich prodalo přes 73 milionů výtisků a jejich počet se zvyšuje, protože je stále vydáván a překládán.

V Hollywoodu působil jako scenárista, všechny jeho romány vyšly i v USA. „Kdysi jsem chtěl psát krásnou literaturu, něco jako Rimbaud, Verlaine a Rilke dohromady. Pak jsem pochopil, že to není pro mne ten správný způsob. Musíte lidem podat pravdu lákavě zabalenou v poutavých společenských románech.“

Ostře vystupoval proti neonacismu, antisemitismu, globalismu, neetickým zásahům do lidského genomu, hájil právo na důstojný život člověka, zasazoval se o zlepšení podmínek života seniorů či mentálně postižených dětí. „Stále říkáme „třetí svět“. Kdo je tím prvním a kdo tím druhým světem? V tom třetím světě umírají tisíce dětí i dospělých hladem – je-li toto tím nejlepším, co chce globální kapitalismus světu přinést, pak je to smutné,“ vyjádřil se v roce 2001 pro list Wiener Zeitung. V roce 2001 vydal v Mnichově sbírku kritických společenských esejů Včely se zbláznily aneb Projevy a eseje o našem šíleném světě (do češtiny dosud přeložena nebyla).

Odmítal v životě cokoliv plánovat: „Vzpomeňte si na song z Žebrácké opery: Jo, jen si ukuj plán, a zkus, ať svět ho zřít, dej k plánu plán a další plán, zhasnou ti všechny tři.“

Jeden literární kritik se mne kdysi zpřímá zeptal, zda si myslím, že Simmel umí psát, nebo je to jen jakási mediální bublina. Odpověděla jsem: umí. Nikdy ale nepsal tzv. pro kritiku, psal pro čtenáře, sám sebe považoval za řemeslníka a psaní za pouhé řemeslo. Prohlašoval: „Žádná kouzla v tom nehledej. Je to jen stroj, papír a ty. Jako pro zedníka zednická lžíce.“

Na život pohlížel s nadsázkou až jistým cynismem, často mluvil o smrti. Rád opakoval: „Člověk má vždy hlavně nosit čisté ponožky a mýt si nohy, protože jeden neví, kdy si pro něj přijde zubatá a byla by ostuda mít špinavé ponožky, až vám sundají boty“. Řekla bych, i já s nadsázkou, že dnes tam někde na druhém břehu kouří lulku, pije skvělé italské víno a stejně si několikrát denně ze zvyku převléká ponožky. A už si na stole chystá psací stroj, aby zase rozjel podle starého osvědčeného schématu další příběh.

Zemřel 1. ledna 2009 na klinice v Lucernu ve Švýcarsku. Jeho poslední román zůstal údajně nedopsán, pouze v poznámkách.

O mužích se říká, že se dělí na chlapy a na ty druhé. Simmel byl správný chlap. Nenapravitelný idealista, který věřil v celosvětový mír, protože sám prožil válku, optimista, který tvrdil, že existuje celoživotní láska muže k ženě a ženy k muži. Vyprávěl, že ani jemu se v životě nevyhnuły milostné avantýry, že problémy ve vztazích ale člověk dokáže překonat s pořádnou dávkou tolerance a vzájemné lásky. Láska bylo klíčové slovo, které stále používal. Vždyť snad každý jsme četli v dospívání jeho slavný a několikrát zfilmovaný román Láska je jen slovo. Jak to tam je: „Láska je jen slovo. Nic neznamena. Je to jen oblíbený způsob, jak říci: dva lidé se chtějí odvázat. Láska je jen slovo, a když ta legrace začne, tím slovem přikrýváme hory hříchů. Láska je jen slovo, roztroušené po městě, citlivé slovíčko a teď naprosto nevhodné. Ale aby bylo jasno, i když víme, že je neupřímné: Láska je jen slovo - slovo, které hrozně rádi slyšíme.“

Johannes M. Simmel, citáty:

Všichni lidé, s nimiž se setkáváme, mají své osudy, které ovlivňují jejich chování, ale na to příliš málo myslíme. Očekáváme, že budou reagovat tak, jak bychom zareagovali na jejich místě my, a proto jim v naprosté většině případů nemůžeme rozumět, nemůžeme je pochopit ...

Smrt se stala všední a snadnou. Každý ji může mít, každý z nás. Ale láska - kdo může mít lásku?

Těžká doba je jako tmavá brána. Projdeš-li jí, vystoupíš z ní posílen. A všechno, všechno se promění ve světlo.

Kdo nemůže nebo nechce myslet, musí věřit. Jinak nemůže žít. Bůh: to je pro ně pro všechny jen východisko, hromadný pojem pro tolik různých druhů představ, kolik je různých druhů lidí bez rozumu - a pochopitelně i zvířat. Například sloni mají jistě svého sloního boha, a kdyby trojúhelníky mohly myslet, představovaly by si boha jako trojúhelník.

I ten nejstrašnější život je pořád krásnější než ta nejkrásnější smrt.

"Jako spisovatel nemůže člověk svět změnit. Ale určitá svinstva může odstranit."

"Kdyby každý člověk na světě udělal jen jednoho dalšího člověka šťastnějším, byl by celý svět šťastný."

"Zemi jsme si nepodmanili. Jen jsme jí způsobili hluboké rány."

"Kdo nevěří na zázraky, není realista."

"Smysl života spočívá v tom, že každý koná svou povinnost."

"Studium nás učí pravidla, život výjimky z nich."

"Je vždycky lepší zasvinit vlastní hnízdo než cizí."

"Nacismus je mým životním traumatem."

"Psaní bylo pro mě vždycky terapií. Jinak bych si mohl po hrůzách druhé světové války rovnou vzít život."

"Psaní mě fascinuje natolik, že kdyby mi ho zakázali, umřel bych na to."

"Čím lehčeji se nějaká kniha čte, tím těžší ji bylo napsat."

"V Německu znamená spisovatelský úspěch totéž jako předplatné na špatné kritiky."

"Potkal jsem mnoho žen, které byly chytřejší než muži, a skoro všechny jsou i statečnější."

"Mívám příležitostně strach z toho, že po smrti by mohlo všechno pokračovat. Až umřu, tak by měl být, hrome, už taky jednou konec."